

До разової спеціалізованої вченої
ради Національного університету
«Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська
дорога, 23

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Стоянова Миколи Михайловича на
дисертаційне дослідження Скоковської Яни Петрівни з теми «Касаційний
розгляд кримінальних проваджень», подане на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Касаційний розгляд кримінальних проваджень є останнім засобом захисту особи на національному рівні. Незважаючи на, передбачені процесуальним законом, обмеження такої перевірки, зокрема щодо підстав оскарження судових рішень попередніх інстанцій, така перевірка є надзвичайно важливою для забезпечення дотримання Україною принципів верховенства права, права особи на справедливий судовий розгляд тощо.

Так, Конституція України містить посилення на таку засаду кримінального судочинства як забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. Зазначене положення ґрунтується на міжнародних стандартах прав людини, з урахуванням яких кожен, чиї права та свободи, визнані в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження. Кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку.

Проте, у Кримінальному процесуальному кодексі України забезпечення

права на апеляційний перегляд кримінального провадження та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення, на відміну від Конституції України, не віднесено до числа засад кримінального провадження, водночас, детально врегульовано підстави і порядок судового провадження з перегляду судових рішень, у тому числі касаційного. На підставі Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII правове регулювання порядку касаційного розгляду кримінальних проваджень зазнало істотних змін, які потребують наукового аналізу.

Зокрема, важливим є формування та дотримання сталої судової практики, процесуальні порядки і підстави передачі кримінальних проваджень на розгляд палати, об'єднаної палати Касаційного кримінального суду та Великої Палати Верховного Суду й формування ними правових висновків, процедура отримання наукових висновків Науково-консультативної ради, яка створена при Верховному Суді. Положення, якими регулюються зазначені питання є новими для національного законодавства і попередньо не мали свого наукового дослідження.

Отже, тема дисертаційного дослідження Скоковської Яни Петрівни – «Касаційний розгляд кримінальних проваджень», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081, є актуальною.

Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також плану науково-дослідної роботи кафедри «Реформування кримінального процесуального, кримінально-виконавчого права та оперативно-розшукової діяльності в умовах євроінтеграції та протидії злочинності в епоху цифрового

суспільства» у межах виконання теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 роки.

Метою дисертаційного дослідження було здійснення всебічної характеристики касаційного розгляду кримінальних проваджень, побудова цілісної концепції касаційного розгляду кримінальних проваджень і розробка науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення КПК у цій частині.

Для досягнення цієї мети у дисертації були вирішені такі завдання: визначено поняття касаційного розгляду та встановлено його місце у структурі стадії провадження в суді касаційної інстанції; досліджено зарубіжний досвід нормативного врегулювання касаційного розгляду кримінальних проваджень; охарактеризовано касаційний розгляд кримінальних проваджень у контексті європейських стандартів справедливого правосуддя; визначено особливості підготовки касаційного розгляду кримінальних проваджень; досліджено порядок касаційного розгляду кримінальних проваджень; охарактеризовано підстави і порядок передачі кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати Касаційного кримінального суду, Великої Палати Верховного Суду; розкрито механізм ухвалення судового рішення за результатами касаційного розгляду; визначено межі перегляду судом касаційної інстанції та висвітлено повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги; розкрито вимоги до структури і змісту судових рішень суду касаційної інстанції; розроблено науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення КПК у частині врегулювання касаційного розгляду кримінальних проваджень тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані, адже в дисертаційному дослідженні застосовувалася широка система наукових методів для всебічного вивчення проблематики. Дисертація ґрунтується на комплексному застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, обраних з

урахуванням мети і завдань дослідження, його об'єкта та предмета. За допомогою діалектичного методу встановлено наявність невід'ємного зв'язку норм КПК, які регламентують касаційний розгляд кримінальних проваджень, і сформованих на їх основі доктринальних підходів із практикою правозастосування на цьому етапі кримінального провадження (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2). На підставі порівняльно-правового методу зіставлено стан правового регулювання касаційного розгляду кримінальних проваджень у кримінальному процесуальному законодавстві України та деяких зарубіжних країн, запропоновано урахувати позитивний досвід в процесі подальшого вдосконалення КПК (підрозділ 1.2). За допомогою структурно-функціонального методу виокремлено етапи касаційного розгляду кримінальних проваджень і визначено змісту кожного з них (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2). На підставі формально-юридичного методу сформовано визначення понять «касаційний розгляд», «межі перегляду судом касаційної інстанції» тощо, авторське визначення яких наводиться у дисертації (підрозділи 1.1, 2.2, 3.1). Під час дослідження судової практики як частини емпіричної бази дисертації використано метод статистичного аналізу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2). З використанням соціолого-правового методу проведено анкетування практичних працівників та аналіз його результатів (підрозділ 2.1, 2.2, 2.3, 3.1). На підставі методу теоретико-правового моделювання обґрунтовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення КПК у частині правового регулювання касаційного розгляду кримінальних проваджень (підрозділ 1.1, 2.1, 2.2, 2.1, 2.4, 3.1, 3.2).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що дисертаційна робота є одним із перших в українській науці кримінального процесуального права комплексним дослідженням теоретичних і практичних аспектів проблематики касаційного розгляду кримінальних проваджень.

За результатами проведеного дослідження сформульовані такі найбільш важливі положення, що містять наукову новизну:

уперше:

із урахуванням компаративного аналізу запропоновано запровадити

додаткові фільтри для касаційного оскарження, а саме: 1) обмеження перегляду в касаційному порядку судових рішень, ухвалених у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків та нетяжких кримінальних правопорушень; 2) можливість оскарження судових рішень лише з підстав, з яких вони були предметом перегляду суду апеляційної інстанції;

на підставі узагальнення практики ЄСПЛ визначено систему стандартів справедливого правосуддя, яким повинен відповідати касаційний розгляд кримінальних проваджень, а саме: розгляд справи безстороннім судом, встановленим законом; право на публічний розгляд справи (гласність та відкритість судового розгляду); право особи на доступ до правосуддя в контексті права на оскарження судових рішень; рівність сторін; право на ефективний засіб захисту; дотримання розумних строків розгляду провадження тощо;

доведено, що практика ККС ВС стосовно прийняття заперечень на касаційну скаргу незалежно від того, чи відповідають вони вимогам ст. 431 КПК і чи подані у строк, визначений суддею-доповідачем, нівелює положення закону про обов'язковість виконання дискреційних повноважень судді-доповідача на встановлення строку на подання заперечень, на підставі чого запропоновано нормативно передбачити заборону розгляду заперечень на касаційну скаргу, які не відповідають вимогам частин 2-4 ст. 431 КПК або надійшли після початку касаційного розгляду;

виокремлено ознаки відкладення касаційного розгляду (наявність строкового характеру; можливість застосування як за ініціативою суду, так і за клопотанням учасників процесу; застосування як на прямо передбачених кримінальним процесуальним законодавством підставах, так і з інших підстав; відсутність правових підстав для продовження касаційного розгляду в цьому судовому засіданні) та з їх урахуванням здійснено відмежування відкладення касаційного розгляду від оголошення перерви в судовому засіданні;

запропоновано здійснювати класифікацію окремих думок на три види: 1) абсолютно розбіжна окрема думка, яка має місце у разі, якщо суддя взагалі не погоджується з прийнятим судовим рішенням і відстоює протилежну позицію;

2) частково розбіжна окрема думка, яка викладається в разі, якщо суддя частково не погоджується з прийнятим судовим рішенням, наприклад, вважає, що оскаржуване судове рішення підлягає скасуванню, однак не з тих підстав, які зазначені в ньому; 3) збіжна або співпадаюча окрема думка, яка викладається в разі, якщо суддя погоджується з прийнятим рішенням і підставами для його прийняття, однак вважає, що постанову / ухвалу суду необхідно було викласти в інший спосіб або доповнити іншими положеннями;

удосконалено:

визначення поняття «провадження в суді касаційної інстанції», під яким запропоновано розуміти обов'язкову стадію кримінального провадження, яка є наслідком реалізації окремими його учасниками права на касаційне оскарження та в якій судом касаційної інстанції перевіряється дотримання судами попередніх інстанцій вимог щодо законності, обґрунтованості та вмотивованості судових рішень, що набрали законної сили;

дефініцію поняття «касаційний розгляд», під яким розуміється низка послідовних дій, що не можуть бути відокремлені одна від одної та, відповідно, мають бути вчинені в їх логічній послідовності, єдності, оскільки пропущення однієї із них або зміна послідовності їх вчинення в подальшому може сприяти виникненню сумніву у законності й об'єктивності прийнятого судом касаційної інстанції рішення;

теоретичне розуміння підстав письмового касаційного розгляду, зокрема, запропоновано надати суду касаційної інстанції право за власною ініціативою вирішувати питання про проведення письмового касаційного розгляду в разі, коли участь сторін провадження не є обов'язковою та суд не вбачає підстав для виклику тих або інших учасників провадження;

вимоги до змісту судових рішень суду касаційної інстанції за рахунок визначення кола випадків, за яких існує доцільність посилення в них на практику ЄСПЛ;

набуло подальшого розвитку:

структурування стадії провадження в суді касаційної інстанції за рахунок виокремлення в ній за критерієм змісту процесуальної діяльності суду двох

етапів: касаційного оскарження та касаційного розгляду;

класифікація етапів касаційного розгляду шляхом виокремлення в ньому трьох частин: 1) підготовки касаційного розгляду; 2) касаційного розгляду по суті; 3) ухвалення судового рішення;

теоретичні підходи до визначення особливостей використання наукових висновків НКР у судових рішеннях ККС ВС, зокрема обґрунтовано, що такі особливості зумовлені: 1) рекомендаційним характером цих висновків; 2) самостійним вирішенням судом (суддею, колегією суддів тощо) питання, чи звертатися з відповідним запитом до НКР; 3) відсутністю обов'язку суду посилалися на висновок НКР у судовому рішенні; 4) відсутністю обов'язку суду спростувати позицію, викладену в науковому висновку, яка є відмінною від правового висновку ККС ВС.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертації відображено в 11 наукових публікаціях, у тому числі у 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, та 6 тезах доповідей на наукових, науково-практичних конференціях та інших наукових заходах.

Структура й обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і предметом дослідження та мають логічну побудову. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (412 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок, з яких основний текст – 182 сторінки, 4 додатки розміщені на 20 сторінках.

Вивчення представлених рукопису та анотації до дисертації дозволяє зробити висновок про ідентичність анотації та основних положень дисертації й не дає підстав констатувати допущення дисертантом порушень академічної доброчесності. Усе зазначене дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову роботу, відповідний теоретико-методологічний рівень, самостійність її написання, наявність вагомих елементів наукової новизни.

Загалом позитивна оцінка розглядуваної дисертації не виключає й

певних недоліків і спірних наукових положень:

1. У підрозділі 1.2 роботи аспірантка, посилаючись на законодавство інших країн, пропонує обмежити право на касаційне оскарження судових рішень щодо розгляду кримінальних проступків та нетяжких кримінальних правопорушень. Водночас, поза увагою авторки залишається те, що таке обмеження може бути в подальшому визнано порушенням права на доступ до правосуддя ЄСПЛ.

2. У підрозділі 2.4 дисертації автор зазначає, що на підставі аналізу судової практики ВС можна виділити три види окремої думки: абсолютно розбіжна окрема думка, частково розбіжна окрема думка, збіжна або співпадаюча окрема думка. Проте, на мою думку, авторкою не чітко сформовано відмінності між частково розбіжною та збіжною або співпадаючою окремою думкою.

3. У підрозділі 3.1 роботи дисертант звертається до дослідження меж касаційного розгляду. При цьому авторка зазначає, що законодавець доповнивши ч. 3 ст. 433 КПК надав суду касаційної інстанції повноваження розглядати питання про обрання запобіжного заходу у випадку скасування судового рішення і призначення нового розгляду у суді першої або апеляційної інстанції. Разом із тим, в роботі не висвітлено відношення авторки до таких змін, з урахуванням того, що за попередньою судовою практикою та чинного на той час законодавства, суд касаційної інстанції не вирішував питання щодо обрання запобіжного заходу.

4. Проведене автором анкетування практичних працівників є правильним і доречним методом дослідження. Разом з тим, дисертаційне дослідження не містить посилання на результати цього анкетування.

Проте, зазначені недоліки відображають суб'єктивну думку рецензента та не впливають на якість наукового дослідження, яке виконано на належному науковому й методичному рівнях.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Скоковської Яни Петрівни з теми «Касаційний розгляд кримінальних проваджень» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково

обґрунтовані результати, які вирішують конкретне наукове завдання з питання дослідження касаційного розгляду кримінальних проваджень. Дисертація є актуальною, завершеною й такою, що має теоретичну і практичну значущість. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності та вимогам до її оформлення, які висуваються в Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а аспірантка Скоковська Яна Петрівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доцент кафедри кримінального процесу

Національного університету

«Одеська юридична академія»,

кандидат юридичних наук, доцент

Микола СТОЯНОВ